

مقاله:

علمی ترویجی

10.22052/HSI.2025.256219.1232

بررسی نظام‌مند پژوهش‌های علمی حوزه صنایع‌دستی ایران در سال ۱۴۰۱: موضوعات، رویکردها و روش‌شناسی

حسین نوروزی قره‌قشلاق*

سمیه صالحی**

احسان مرادی سنجانی***

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۰

چکیده

این پژوهش با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوای کمی، به بررسی نظام‌مند مقالات علمی منتشرشده در حوزه صنایع‌دستی ایران در سال ۱۴۰۱ پرداخته‌است. سؤال اصلی پژوهش عبارت است از: وضعیت پژوهش‌های علمی در حوزه صنایع‌دستی ایران از نظر موضوعات، رویکردها و روش‌های به‌کار رفته چگونه است و چه نقاط قوت و ضعفی در این زمینه وجود دارد؟ جامعه آماری پژوهش شامل ۱۶ نشریه معتبر مصوب وزارت علوم در حوزه هنر بود که از مجموع ۶۱۱ مقاله منتشرشده، ۱۸۸ مقاله مرتبط با صنایع‌دستی شناسایی شدند. هردو نشریه «هنرهای صناعی اسلامی» و «هنرهای صناعی ایران» با ۷۰ درصد بیش‌ترین سهم در تولید مقالات مرتبط در این حوزه را دارا هستند، همچنین در این پژوهش‌ها ۱۲ موضوع و ۱۵ رویکرد پژوهشی عمده شناسایی شدند. موضوعات «نگارگری» و «فرش و دست‌بافته‌ها» به ترتیب با ۵۹ و ۲۸ مقاله، بیش‌ترین توجه را به خود اختصاص داده‌اند، در حالی که موضوعاتی مانند «آبگینه» و «لاکی‌کاری» هر کدام با ۲ مقاله سهم اندکی از این مطالعات داشته‌اند. از نظر رویکرد پژوهشی، «بررسی طرح، نقش، ساختار و محتوا» با ۵۵ مقاله بیش‌ترین سهم را داراست و پس از آن رویکردهای «تاریخی و سیر تحول» و «معنا و مضمون‌شناسی» به ترتیب با ۲۸ و ۲۵ مقاله در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. علاوه بر آن یافته‌ها نشان دادند که استفاده از پژوهش‌های کیفی و روش توصیفی-تحلیلی و همچنین منابع کتابخانه‌ای در این مقالات غالب بوده و پژوهش‌های کمی با ۱ مقاله و میدانی با ۴ مقاله حضور بسیار محدودی داشتند. این پژوهش ضمن شناسایی نقاط قوت و ضعف موجود، پیشنهادهایی برای توسعه پژوهش‌های چندوجهی، کاربردی و نوآورانه در این حوزه ارائه می‌دهد.

کلیدواژه‌ها:

صنایع‌دستی، تحلیل پژوهش، نشریات هنر، موضوع، رویکرد پژوهش، روش‌شناسی

* استادیار، گروه صنایع‌دستی، دانشگاه اراک، اراک، ایران (نویسنده مسئول) / h-norouzi@araku.ac.ir

** مربی، گروه فرش، دانشگاه اراک، اراک، ایران / s-salehi@araku.ac.ir

*** مربی، گروه گرافیک، دانشگاه اراک، اراک، ایران / e-moradi@araku.ac.ir

۱. مقدمه

صنایع دستی به عنوان یکی از نمادهای ماندگار فرهنگ بشری، پیوندی عمیق با تاریخ، هنر و هویت جوامع دارد. این بخش از میراث فرهنگی نه تنها نمایانگر سنتها و مهارت‌های بومی است، بلکه به عنوان یکی از ارکان اصلی اقتصاد خلاق و توسعه پایدار مطرح شده است. صنایع دستی با برخورداری از ارزش‌های فرهنگی، هنری و اقتصادی، می‌تواند بستری برای تعامل میان فرهنگ‌های مختلف و هم‌چنین عاملی برای تقویت اشتغال، کارآفرینی و تولید ثروت باشد. صنایع دستی ایران به واسطه تنوع و غنای بی‌نظیر، جایگاهی برجسته در میان میراث‌های فرهنگی جهانی دارد و به عنوان نمادی از تمدن ایرانی در عرصه بین‌المللی شناخته می‌شود. بر این اساس، این حوزه جایگاه ویژه‌ای در تولیدات علمی و پژوهشی کشور دارد. با این حال، ماهیت چندوجهی و پویای این حوزه مستلزم آن است که از جنبه‌های مختلف، از تاریخ و زیبایی‌شناسی گرفته تا اقتصاد و فناوری، مورد مطالعه قرار گیرد. برای دستیابی به این امر و شناخت نقاط قوت و کاستی‌ها، لازم است پژوهش‌های پیشین این حوزه مورد بررسی و شناخت قرار گیرند.

بررسی نظام‌مند به منظور جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل و نقد اطلاعات از پروژه‌های تحقیقاتی به کار می‌رود. این روش به شناسایی روندها و کمبودها، توجیه نوآوری در پروژه‌های جدید و جمع‌آوری نتایج ارزش‌مند کمک می‌کند (Holgado, Pablos & Peñalvo, 2020: 137). بررسی و تجزیه و تحلیل نظام‌مند نشریات و مقالات علمی برای پیشرفت دانش و اطمینان از تصمیم‌گیری آگاهانه در زمینه‌های مختلف ضروری است. این رویکرد نه تنها شفافیت مسیر پژوهش در زمینه‌های مختلف علمی را افزایش می‌دهد بلکه به شناسایی شکاف‌های دانش و زمینه‌های توسعه برای تحقیقات آینده کمک می‌کند. بنابراین، بررسی دقیق مقاله‌های چاپ‌شده در مجله و زمینه علمی، یکی از مهم‌ترین راه‌ها برای ارتقای کمی و کیفی آن مجله و به تبع آن، موجب رشد پژوهش‌های علمی در یک زمینه تخصصی می‌شود (عابدینی بلترک و همکاران، ۱۳۹۳: ۶۵).

به نظر می‌رسد شناخت دقیق الگوهای پژوهشی، رویکردهای به کار رفته و روند تحولات علمی در زمینه صنایع دستی، نیازمند بررسی و تحلیل‌های جامع‌تری است. بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف ارائه تصویری جامع از وضعیت مقالات علمی حوزه صنایع دستی ایران، به تحلیل محتوای ۱۸۸ مقاله مرتبط از ۱۶ نشریه علمی معتبر ثبت‌شده در سامانه نشریات وزارت علوم^۱ در سال ۱۴۰۱ می‌پردازد. با تمرکز بر مقالات منتشرشده، تلاش شده است تا موضوعات، رویکردهای پژوهشی و روش‌شناسی مطالعات این حوزه مورد ارزیابی قرار گیرند. ضرورت این مطالعه از چند جنبه قابل تأمل است: نخست، تحلیل جامع مقالات علمی منتشرشده در حوزه صنایع دستی ایران می‌تواند الگوهای رایج در موضوعات، رویکردها و روش‌های پژوهشی را شناسایی کند و به درک بهتری از نقاط قوت و کاستی‌های موجود منجر شود. دوم، چنین پژوهشی می‌تواند مسیر تحقیقات آینده را در راستای توسعه پایدار و ارتقاء کاربردی‌سازی پژوهش‌ها مشخص کند. و در نهایت، بررسی وضعیت موجود مقالات علمی، امکان مقایسه روندهای داخلی با استانداردهای جهانی را فراهم می‌سازد. سؤال اصلی پژوهش نیز چنین مطرح می‌شود: وضعیت پژوهش‌های علمی در حوزه صنایع دستی ایران از نظر موضوعات، رویکردها و روش‌های به کار رفته چگونه است و چه نقاط قوت و ضعفی در این زمینه وجود دارد؟ همان‌طور که ذکر شد، این پژوهش تلاش می‌کند تا با ارائه تحلیلی جامع از مقالات علمی منتشرشده در حوزه صنایع دستی، تصویر واضحی از وضعیت کنونی ارائه دهد و چشم‌اندازهای نوینی برای پژوهش‌های آتی در حوزه صنایع دستی ترسیم کند. توجه به چنین مطالعه‌ای به‌ویژه در ایران که صنایع دستی بخشی از هویت فرهنگی و اقتصادی آن محسوب می‌شود، می‌تواند به تقویت زیرساخت‌های پژوهشی و توسعه‌ای این حوزه کمک شایانی کند.

۲. روش پژوهش

تحقیق حاضر از نوع تحلیل محتوای کمی^۲ است که به روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است. در روش تحلیل محتوای کمی می‌توان مجموعه‌ای از اسناد و یا متون را استخراج، شمارش و طبقه‌بندی کرد (فاضلی، ۱۳۷۶: ۹۹). به زعم برلسون^۳ تحلیل محتوای کمی شیوه توصیف عینی، کمی و نظام‌مند محتوای آشکار است. کدگذاری دقیق داده‌های بصری و زبانی به منظور پردازش آماری و توجه به عینیت در صدر اهداف این روش قرار دارد. بر این اساس تحلیل محتوای کمی باید از چهار ویژگی عینی‌بودن، منظم‌بودن، آشکاربودن و کمی‌بودن برخوردار باشد. در این روش، تجزیه و تحلیل بر پایه آمار و ارقام، فراوانی و درصد‌ها انجام می‌شود. مزیت دیگر این است که روش‌های آماری مجموعه

پرتوانی از ابزار را نه تنها برای دقت بخشیدن و تلخیص دقیق یافته‌ها بلکه برای اصلاح کیفیت تفسیر و استنتاج فراهم می‌سازند (قائدی و گلشنی، ۱۳۹۵: ۶۵-۶۸).

جامعه آماری پژوهش شامل نشریات مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در زیر گروه هنر است. نمونه‌گیری به شکل هدفمند انجام شده و معیارهایی برای انتخاب نشریات در نظر گرفته شده است: نشریات منتخب در حوزه هنر باشند و نشریات معماری و شهرسازی از این مجموعه خارج شدند؛ حداقل پنج سال در سامانه نشریات وزارت علوم نمایه شده باشند؛ مقالات شمارگان سال ۱۴۰۱ آن نشریات نیز چاپ شده باشد. بر این اساس ۱۶ نشریه شناسایی شدند (جدول ۱) و با رجوع به سایت هر نشریه، مقالات آن‌ها مورد بررسی قرار گرفت. فرایند بررسی نیز بدین شکل انجام شد که ابتدا تمام شماری مقالات در شماره‌های سال ۱۴۰۱ هر نشریه انجام شد و نهایتاً ۶۱۱ مقاله مورد بررسی قرار گرفتند که از مجموع آن‌ها، ۱۸۸ مقاله مرتبط با صنایع دستی شناسایی شد. در فرایند بررسی، ابتدا عنوان مقاله بررسی و سپس چکیده، مقدمه و روش تحقیق هریک از مقالات مطالعه شدند. پس از تشخیص آن‌که مقاله در حوزه صنایع دستی است، با استفاده از روش کدگذاری، محوریت موضوعی و زمینه، رویکرد و روش پژوهش هریک از مقالات یادداشت شد. پس از اتمام این مرحله، با در نظر گرفتن عامل تکرار در کدها، ۱۲ موضوع و زمینه (با تفکیک تاریخی و معاصر بودن موضوعات)، ۱۵ رویکرد پژوهشی، نسبت موضوعات و رویکردها و هم‌چنین روش‌های پژوهش حوزه صنایع دستی مشخص شدند.

۳. پیشینه پژوهش

در پیشینه‌یابی این پژوهش در ابتدا سعی شده است به مواردی رجوع شود که ارتباط نزدیکی با حوزه هنر و پژوهش حاضر دارند و سه مورد اول در این دسته جای می‌گیرند. در ادامه پژوهش‌هایی رصد شده‌اند که به لحاظ ماهیت و روش تحقیق با پژوهش حاضر ارتباط می‌یابند.

بهمن فیزیایی، ساسان سامانیان، و اصغر حاجی محمدی (۱۳۹۸) در مقاله «بررسی توصیفی مقالات تطبیقی در نشریه هنرهای تجسمی (هنرهای زیبا سابق) از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶ شمسی» به بررسی وضعیت مقالات علمی - پژوهشی در حوزه «مطالعات تطبیقی هنر» در این نشریه پرداخته‌اند. هدف اصلی این مقاله، ارائه تصویری از فعالیت‌های علمی در این حوزه و برنامه‌ریزی بهتر برای پژوهش‌های آینده بوده است. از مجموع ۲۴۴ مقاله منتشر شده، ۱۷۳ مقاله در دسته مطالعات تطبیقی قرار گرفتند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که سیر موضوعی این مقالات، روندی رو به رشد و با ثبات قابل قبولی دارد. در این تحقیق، پژوهشگران به توجه بیش‌تر به مقالات بین‌رشته‌ای توصیه شده‌اند.

الهام عبدالله‌پور (۱۴۰۰) در مقاله «تحلیل محتوایی و استنادی مقالات فصلنامه علمی پیکره»، ۱۲۵ مقاله از ۲۳ شماره این مجله را بررسی نموده است. هدف اصلی این تحقیق، قیاس با مجلات روز دنیا و ارتقاء جایگاه این مجله است. یافته‌ها نشان می‌دهند که ۴۴ مقاله با یک مؤلف و ۸۱ مقاله با دو یا تعداد بیش‌تری مؤلف نوشته شده‌اند. روش غالب در این مقالات، توصیفی - تحلیلی با ۸۲ درصد است. مجموع استنادها ۲۴۸۲ و میانگین استنادها برای هر مقاله ۲۰ است. کتاب‌ها با ۶۴ درصد بیش‌ترین استناد را داشته و منابع فارسی با ۷۲ درصد بیش‌تر از منابع لاتین مورد استفاده قرار گرفته‌اند. هم‌چنین ۳۸ درصد منابع قدیمی بوده‌اند. نویسندگانی مانند رویین پاکباز و محمد خزایی بیش‌ترین استناد را داشته‌اند و کتاب‌های دایره‌المعارف هنر و لغتنامه دهخدا پراستنادترین منابع بوده‌اند.

حبیب شاه‌حسینی، نادیا خندانی و رعنا کوره‌پز (۱۴۰۱) در مقاله «ارزیابی سیستماتیک مقالات معماری مجلات علمی - پژوهشی ایران و انتشارات (Elsevier)» به بررسی سیر حرکت اندیشمندان و موضوعات مطالعاتی در زمینه معماری در سطح جهانی و مقایسه آن با مطالعات داخلی پرداخته‌اند. هدف اصلی این مطالعه، تحلیل مقالات علمی منتشر شده در مجلات معتبر معماری داخلی و جهانی به منظور ارائه راهکارهایی برای بهبود کیفیت مطالعات ایرانی و افزایش تعمیم‌پذیری نتایج آن‌هاست. روش پژوهش شامل مرور ۶۴۶ مقاله از مجلات Elsevier و ۸۰۲ مقاله علمی - پژوهشی فارسی و انگلیسی منتشر شده بین سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۳۹۹ است. نتایج نشان می‌دهد که در نشریات علمی - پژوهشی ایران، بیش‌تر بر موضوعات «تاریخی» و «روان‌شناسی محیط» با روش‌های کیفی تمرکز شده است، در حالی که در نشریات جهانی، توجه بیش‌تری به موضوعات «تکنولوژی و فن ساختمان» و «فرایند طراحی» با روش‌های کمی شده است.

محسن ترابی و محمدرضا فتحی (۱۴۰۱) در مقاله «تحلیل مقاله‌های پژوهشی گردشگری در ایران» به بررسی پژوهش‌های پنج نشریه برتر حوزه گردشگری از نظر روش‌شناسی پرداخته‌اند. این پژوهش کاربردی و با استفاده از مطالعه کتابخانه‌ای انجام شده و جامعه آماری شامل تمامی مقالات مجلات مرتبط با گردشگری است. در این تحقیق، ۴۳۰ مقاله بر اساس ۳۱ پارامتر مورد بررسی قرار گرفته‌اند. نتایج نشان می‌دهد که بیش‌ترین تعداد مقالات به نشریه «گردشگری و توسعه» تعلق دارد و بیش‌تر مطالعات بر استان‌های شمالی و مرکزی متمرکز بوده‌اند. پژوهشگران رشته «جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری» سهم قابل توجهی در چاپ مقالات دارند و دانشگاه‌های علامه طباطبائی و تهران، بیش‌ترین وابستگی نویسنده مسئول را دارا هستند. همچنین، اغلب پژوهش‌ها به صورت توصیفی - کاربردی و با رویکرد کمی انجام شده و ۶۳ درصد از داده‌ها از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شده‌اند.

آرام تیرگر و سید احسان سمائی (۱۳۹۵) در مقاله «تجزیه و تحلیل نظام‌مند یک دهه پژوهش‌های حوزه سلامت کار در ایران» به تحلیل پژوهش‌های این حوزه در مجلات علمی کشور پرداخته‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که انتشار مقالات در این حوزه رو به رشد است، اما عدم توازن در توجه به ابعاد مختلف سلامت وجود دارد. بیش‌تر پژوهش‌ها بر سلامت جسمی و عوامل ارگونومیک تمرکز دارند، در حالی که ابعاد دیگری مانند سلامت اجتماعی نادیده گرفته شده‌اند. بنابراین، تعیین اولویت‌های پژوهشی برای توزیع متعادل تحقیقات در این زمینه ضروری است. ناصر شفیع‌ی ثابت و صابر صدیقی (۱۳۹۷) در مقاله «نقد و بررسی پژوهش‌های جغرافیایی (با تأکید بر پژوهش‌های جغرافیای روستایی)» به بررسی چالش‌های علم جغرافیا پرداخته‌اند. نویسندگان به نقد رویکردهای صرفاً کمی و اثبات‌گرایانه در این پژوهش‌ها اشاره کرده و تأکید می‌کنند که این رویکردها منجر به عدم فهم عمیق از جهان و تجربه‌زیسته کنش‌گران محلی شده‌اند. تحلیل محتوای ۷۰ مقاله اخیر نشان می‌دهد که بیش‌تر پژوهش‌ها در پارادایم اثبات‌گرایی قرار دارند و رابطه پژوهشگر و پژوهش‌شونده به صورت سوژه - ابژه است. این نویسندگان برای بهبود وضعیت پژوهش‌های جغرافیایی، پیشنهاد نموده‌اند که پژوهشگران از ابزارهای مختلفی مانند پرسشنامه و نرم‌افزارهای تحلیل فضا، به‌ویژه GIS و همچنین از «زبان» به عنوان ابزاری برای درک بهتر فضای کنش‌گران محلی استفاده کنند.

حسین مهریانی و رضا غلامی جمرکائی (۱۳۹۶) در مقاله «بررسی تحلیلی پژوهش‌های انجام شده در زمینه حسابرسی در ایران» به بررسی و تحلیل پژوهش‌های مرتبط از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۳ پرداخته‌اند. هدف اصلی این پژوهش، تعیین میزان مطالعات و ارائه یک بانک اطلاعاتی از پایان‌نامه‌ها و مقالات علمی در این حوزه است. پژوهش‌ها به چهار دسته حسابرسی مستقل (۸۹/۹ درصد)، حسابرسی داخلی (۶/۷ درصد)، حسابرسی عملیاتی (۱/۸ درصد) و حسابرسی رعایت (۱/۶ درصد) تقسیم‌بندی شده‌اند. همچنین، بیش‌ترین تمرکز این پژوهش‌ها بر کیفیت حسابرسی، نوع اظهارنظر، تخصص در صنعت، اندازه موسسه، دوره تصدی، حق الزحمه حسابرسی و تعبیر حسابرسی بوده است.

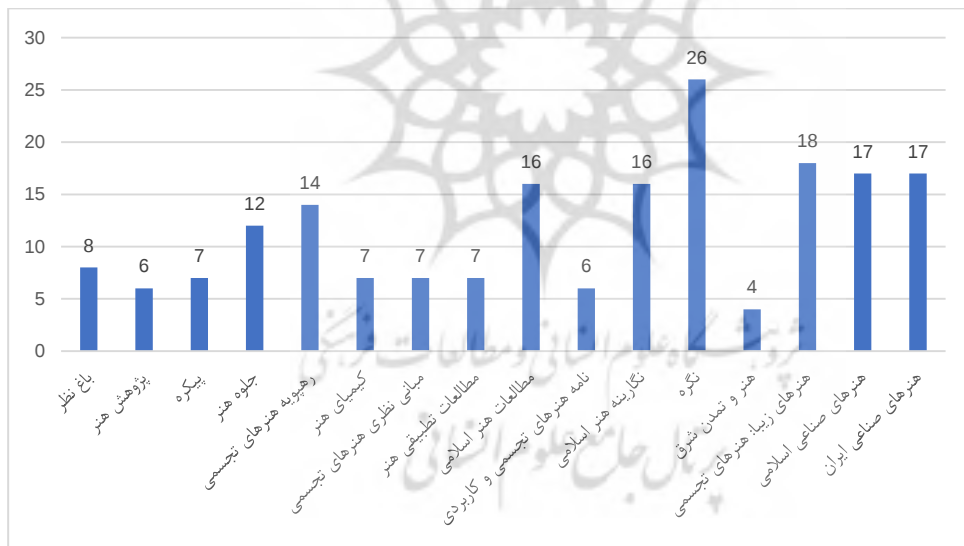
میمنت عابدینی بلترک و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله «بررسی تطبیقی رویکردهای پژوهش در مجلات علوم پزشکی»، تبیین وضعیت موجود و بهبود کیفیت تحقیقات را هدف قرار داده‌اند. این تحقیق به روش تحلیل محتوای کمی بر روی ۱۵۰ مقاله از ۱۰ مجله منتخب دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور انجام شده است. نتایج نشان می‌دهد که بیش‌تر مقالات از روش‌های کمی استفاده کرده‌اند و جامعه آماری غالباً بیماران بوده‌اند. همچنین، بیش‌تر مقالات از تحلیل توصیفی برای گزارش نتایج بهره برده‌اند. در نهایت، پژوهش به این نتیجه می‌رسد که با توجه به اهمیت انسان به عنوان موضوع اصلی پژوهش در پزشکی، نیاز به توجه بیش‌تر به روش‌های کیفی و پارادایم تفسیرگر - سازنده‌گرا احساس می‌شود.

مطالب بالا نشان می‌دهند که شناخت ماهیت و اشکال فعالیت‌های پژوهشی در حوزه‌های مختلف امری مهم در تمامی عرصه‌ها به شمار می‌رود و از این دیدگاه ضرورت آن در حوزه صنایع‌دستی نیز به خوبی احساس می‌شود. از طرفی هریک از پژوهش‌های مطرح‌شده، به ابعاد مختلفی در بررسی‌ها پرداخته‌اند. بر این اساس نقطه عطف و وجه تمایز پژوهش حاضر در گام اول توجه به مطالعات حوزه صنایع‌دستی به‌طور خاص بوده است و همچنین تلاش شده با نگاهی جامع به پژوهش‌های این حوزه از منظر موضوعات، رویکردها و روش‌ها، مباحث و الزامات ضروری این حوزه مورد شناخت قرار گیرند.

۴. یافته‌های پژوهش

جدول ۱: عناوین و اطلاعات آماری نشریات منتخب پژوهش در سال ۱۴۰۱ (نگارندگان)

عنوان نشریه	نوع انتشار	دوره	شماره	تعداد مقالات	مقالات مرتبط	درصد
باغ نظر	ماهنامه	۱۹	۱۱۷ تا ۱۰۶	۸۸	۸	۹٪
پژوهش هنر	دوفصلنامه	۱۲	۲۳ و ۲۴	۱۲	۶	۵۰٪
پیکره	فصلنامه	۱۱	۳۰ تا ۲۷	۲۴	۷	۲۹٪
جلوه هنر	فصلنامه	۱۴	۴ تا ۱	۲۸	۱۲	۴۲٪
رهپویه هنرهای تجسمی	فصلنامه	۵	۴ تا ۱	۳۲	۱۴	۴۳٪
کیمیای هنر	فصلنامه	۱۱	۴۵ تا ۴۲	۲۶	۷	۲۶٪
مبانی نظری هنرهای تجسمی	دوفصلنامه	۷	۲ و ۱	۲۵	۷	۲۵٪
مطالعات تطبیقی هنر	دوفصلنامه	۱۲	۲۳ و ۲۴	۱۲	۷	۵۸٪
مطالعات هنر اسلامی	فصلنامه	۱۹	۴۸ تا ۴۵	۱۵۱	۱۶	۱۰٪
نامه هنرهای تجسمی و کاربردی	فصلنامه	۱۴	۳۸ تا ۳۵	۲۴	۶	۲۵٪
نگارینه هنر اسلامی	دوفصلنامه	۹	۲۳ و ۲۴	۲۴	۱۶	۶۶٪
نگره	فصلنامه	۱۷	۶۴ تا ۶۱	۴۴	۲۶	۵۹٪
هنر و تمدن شرق	فصلنامه	۱۰	۳۸ تا ۳۵	۲۵	۴	۱۶٪
هنرهای زیبا: هنرهای تجسمی	فصلنامه	۲۷	۴ تا ۱	۴۸	۱۸	۵٪، ۳۷٪
هنرهای صناعی اسلامی	دوفصلنامه	۶	۲ و ۱	۲۴	۱۷	۷۰٪
هنرهای صناعی ایران	دوفصلنامه	۵	۲ و ۱	۲۴	۱۷	۷۰٪
مجموع						
۳۰.۷۶٪						
۱۸۸						
۶۱۱						

نمودار ۱: توزیع فراوانی مقالات مرتبط با حوزه صنایع دستی در نشریات منتخب پژوهش (نگارندگان)

با استناد به جدول (۱) و نمودار (۱) و با توجه به تعداد کل مقالات چاپ‌شده در نشریات مختلف و تعداد مقالات مرتبط با صنایع دستی، می‌توان گفت که تولیدات علمی در این حوزه در سال ۱۴۰۱ قابل توجه بوده‌است. در مجموع ۱۶ نشریه تخصصی بررسی شده‌اند و از ۶۱۱ مقاله منتشرشده، ۱۸۸ مقاله (۳۰.۷۶ درصد) با حوزه صنایع دستی مرتبط بوده‌اند. بیش‌ترین تعداد مقالات را نشریه «نگره» با ۲۶ مقاله به خود اختصاص داده‌است، در حالی که در این زمینه، نشریه «هنر و تمدن شرق» کم‌ترین تعداد مقالات را با چهار مقاله داراست. نکته حائز اهمیت این است که نشریات با تعداد مقالات بیش‌تر، لزوماً درصد بالایی از مقالات صنایع دستی را دارا نیستند. به‌عنوان مثال، نشریه «مطالعات هنر اسلامی» با ۱۵۱ مقاله، تنها ۱۶ مقاله مرتبط با صنایع دستی دارد (۱۰ درصد). در مقابل، نشریه «هنرهای صناعی ایران» با ۲۴ مقاله، ۱۷ مقاله مرتبط با صنایع دستی را داراست. با در نظر گرفتن نسبت تعداد کل مقالات چاپ‌شده و مقالات مرتبط، نشریات «هنرهای صناعی اسلامی»

و «هنرهای صناعی ایران»، هردو با ۷۰ درصد، بیش‌ترین تمرکز را بر مقالات مرتبط با حوزه صنایع‌دستی دارند. پس از آن‌ها، «نگارینه هنر اسلامی» با ۶۶ درصد و «نگره» با ۵۹ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند. این نشریات تمرکز بالایی روی مقالات صنایع‌دستی دارند و اهداف اصلی آن‌ها به صنایع‌دستی نزدیک‌تر است. بر این اساس، «باغ نظر» با ۹ درصد و «مطالعات هنر اسلامی» با ۱۰ درصد کم‌ترین سهم را از مقالات مرتبط با حوزه صنایع‌دستی دارا هستند. لازم به ذکر است که در نشریات بررسی‌شده تنها «باغ نظر» به‌صورت ماهنامه منتشر می‌شود و با توجه به نتایج، این ماهنامه به دلیل تمرکز بر موضوعات متنوع، معمولاً سهم کم‌تری از محتوای خود را به صنایع‌دستی اختصاص می‌دهد. فصلنامه‌ها در این بررسی، اکثریت را تشکیل می‌دهند. میانگین سهم مقالات صنایع‌دستی در این نشریات حدود ۲۷ درصد است، اما این مقدار بسته به نوع نشریه تفاوت‌های چشمگیری دارد، به‌طور مثال فصلنامه‌های «نگره»، «رهپویه هنرهای تجسمی» و «جلوه هنر» سهم بالایی از محتوای خود را به مقالات صنایع‌دستی اختصاص داده‌اند. در مقابل، فصلنامه‌های «هنر و تمدن شرق» و «مطالعات هنر اسلامی» سهم کم‌تری از مقالات صنایع‌دستی را دارا هستند.

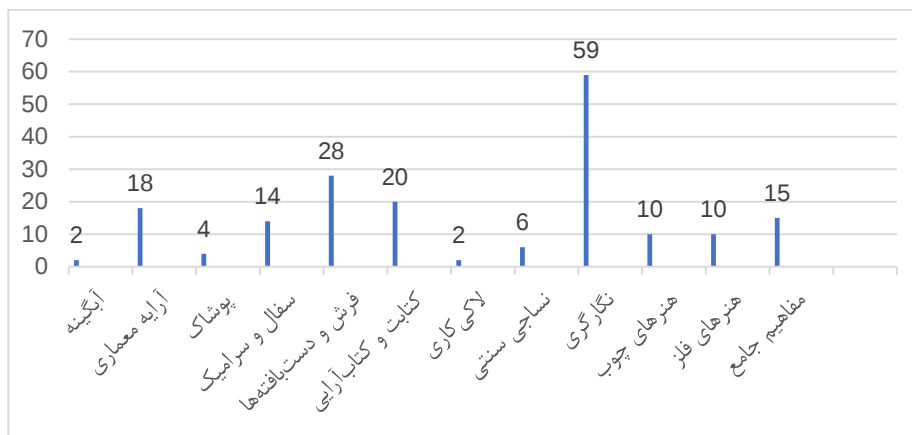
جدول ۲: فراوانی و درصد مقالات مرتبط در نشریات منتخب بر اساس نوع نشریه (نگارندگان)

نوع انتشار نشریه	تعداد مقالات	مقالات مرتبط	درصد
ماهنامه	۸۸	۸	۹٪
فصلنامه	۴۰۲	۱۱۰	۲۷٪
دوفصلنامه	۱۲۱	۷۰	۵۷٪

طبق جدول (۲) دوفصلنامه‌ها بیش‌ترین تمرکز بر صنایع‌دستی را دارا هستند. میانگین سهم مقالات صنایع‌دستی در این نشریات حدود ۵۷ درصد است، به‌ویژه نشریاتی مانند «هنرهای صناعی اسلامی» و «هنرهای صناعی ایران» که بالاترین سهم را در این حوزه دارند. تمامی دوفصلنامه‌ها به جز «مبانی نظری هنرهای تجسمی» حداقل ۵۰ درصد مقالات خود را به محتوای صنایع‌دستی اختصاص داده‌اند. بر این اساس دوفصلنامه‌ها به دلیل انتشار محدودتر و تمرکز بر موضوعات تخصصی‌تر، نقش اصلی را در تولید محتوای پژوهشی مرتبط با صنایع‌دستی ایفا می‌کنند.

جدول ۳: موضوعات و زمینه‌های پژوهشی مرتبط با حوزه صنایع‌دستی در نشریات منتخب پژوهش (نگارندگان)

موضوع و زمینه													عنوان نشریه
آرشیو	آرشیو معماری	پوشاک	سرامیک و سفال	دست‌باافته‌ها	فرش و کپاری	کتاب‌رانی و کتابت	لامی کاری	نساجی سنتی	نگارگری	هنرهای پویا	هنرهای ثابت	مقاله‌های علمی	
-	-	-	-	۲	۴	-	-	۱	۱	-	-	-	باغ نظر
-	۱	۱	۱	۱	۱	-	-	-	-	۱	-	۱	پژوهش هنر
-	۲	-	-	-	۴	-	-	-	-	۱	-	-	پیکره
-	-	-	۱	۳	۳	۱	-	-	۴	۲	-	۱	جلوه هنر
-	۳	-	-	۲	۲	۴	-	-	۵	-	-	-	رهپویه هنرهای تجسمی
-	-	-	-	-	-	-	-	-	۵	-	۱	۱	کیمیای هنر
-	-	-	-	-	۲	-	-	-	۳	-	-	۲	مبانی نظری هنرهای تجسمی
-	۱	۱	-	۱	-	-	-	-	۲	۱	-	-	مطالعات تطبیقی هنر
-	-	-	-	-	-	-	-	۱	۱۳	-	-	۲	مطالعات هنر اسلامی
-	۱	۱	-	۱	-	-	-	-	-	۲	۱	-	نامه هنرهای تجسمی و کاربردی
-	۲	-	۱	۱	۳	-	-	-	۶	۱	۲	-	نگارینه هنر اسلامی
۱	۴	-	۴	۱	۵	۱	-	-	۶	-	۲	۲	نگره
-	۱	-	-	۱	۱	-	-	۱	-	-	-	-	هنر و تمدن شرق
-	۲	-	۲	-	-	۱	۱	۱	۵	-	۱	۱	هنرهای زیبا: هنرهای تجسمی
-	-	-	-	۲	۴	۱	-	۱	۸	-	-	۱	هنرهای صناعی اسلامی
۱	۱	۱	۱	۳	-	-	-	۱	۱	۲	۴	۴	هنرهای صناعی ایران
۲	۱۸	۴	۱۴	۲۸	۲۰	۲	۶	۵۹	۱۰	۱۰	۱۵	۱۸	تعداد
۱۰۰	۵۷.۹	۲.۱۲	۴۴.۷	۱۴.۸۹	۶۳.۱۰	۱.۰۶	۳.۱۹	۳۱.۳۸	۵/۳۱	۵/۳۱	۷/۹۷	۱۰۰	درصد

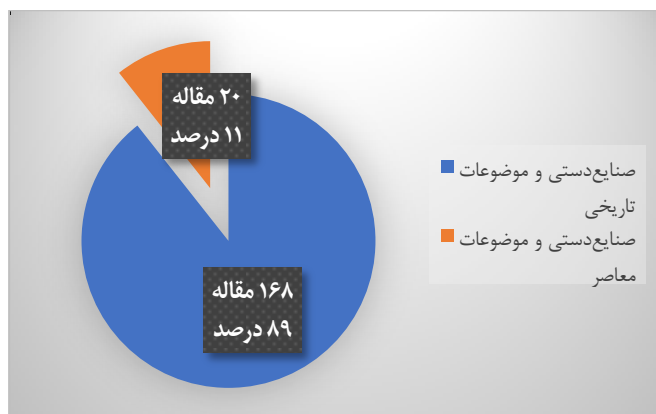

نمودار ۲: توزیع فراوانی موضوعات و زمینه‌های مرتبط با حوزه صنایع‌دستی در نشریات منتخب پژوهش (نگارندگان)

داده‌های جدول (۳) و نمودار (۲) نشان‌دهنده توزیع و فراوانی موضوعات پژوهشی مرتبط با صنایع‌دستی در نشریات منتخب پژوهش هستند. طبق بررسی‌ها و نتایج، ۱۲ موضوع و زمینه پژوهشی شناسایی شدند و از این بین موضوع «نگارگری» با ۵۹ مقاله (۳۱.۳۸ درصد) به‌عنوان مهم‌ترین زمینه پژوهشی، نشان‌دهنده جایگاه برجسته این هنر در بروندهای پژوهشی نشریات منتخب است. پراکندگی موضوع نگارگری در بین اکثر نشریات منتخب نیز نشان از اهمیت آن در میزان توجه این نشریات به موضوع مذکور دارد. نشریه «مطالعات هنر اسلامی» با ۱۳ مقاله بیش‌ترین تعداد در این موضوع را به خود اختصاص داده‌است. موضوع «فرش و دستبافته‌ها» با ۲۸ مقاله (۱۴.۸۹ درصد) دومین فراوانی را داراست که بازتاب‌دهنده اهمیت آن در بین موضوعات پژوهشی حوزه صنایع‌دستی است. این موضوع نیز همانند نگارگری از پراکندگی مناسبی در بین اکثر نشریات منتخب برخوردار است. موضوع «کتابت و کتاب‌آرایی» نیز با ۲۰ مقاله (۶۳.۱۰ درصد) در جایگاه سوم قرار دارد. نشریات «نگره» و «هنرهای زیبا: هنرهای تجسمی»، هر کدام با ۵ مقاله بیش‌ترین توجه به موضوع «کتابت و کتاب‌آرایی» را در بین نشریات منتخب داشته‌اند. از سوی دیگر، موضوعات «آیینیه» و «لاک‌کاری» هر کدام با ۲ مقاله، کم‌ترین میزان توجه پژوهشگران حوزه صنایع‌دستی را به خود اختصاص داده‌اند. پس از آن نیز موضوعات «پوشاک سنتی» با ۴ مقاله و «نساجی سنتی» با ۶ مقاله در رده‌های بعدی کم‌ترین میزان توجه قرار دارند. سایر موضوعات از جمله «آرایه‌های معماری»، «سفال و سرامیک»، «هنرهای چوب»، «هنرهای فلز» و «مفاهیم جامع»، حداقل با ۱۰ مقاله و حداکثر با ۱۸ مقاله در جایگاه متوسطی از این منظر قرار می‌گیرند.

نکته حائز اهمیت، ثبت ۱۵ مقاله در بخش مفاهیم جامع است که در این بین، نشریه «هنرهای صناعی ایران» با ۴ مقاله بیش‌ترین تعداد مقاله در این زمینه را داراست. مفاهیم جامع در این بخش شامل مقالاتی است که مباحثی هم‌چون آموزش، اقتصاد، فرهنگ و ... را در حوزه صنایع‌دستی پوشش می‌دهند و در دسته هنرهای خاصی از جمله فلز، چوب، سفال و ... قرار نمی‌گیرند. به بیان دیگر، این بخش موضوعات کلان صنایع‌دستی را شامل می‌شود که اکثراً مباحث معاصر این حوزه نیز هستند. در ادامه و در جدول‌های (۴ و ۵) رویکردهای پژوهشی مرتبط با حوزه صنایع‌دستی در نشریات منتخب در بخش و ستون‌های مختص به خود قرار گرفته و مشخص شده‌اند.

با استناد به جدول (۳)، نشریه «هنرهای صناعی ایران» با پوشش دادن ۱۰ مورد از ۱۲ موضوع مطرح شده، بیشترین تنوع موضوعی را داراست. پس از آن نیز نشریات «نگره» با ۹ مورد و «هنرهای زیبا: هنرهای تجسمی» با ۸ مورد در جایگاه دوم و سوم تنوع موضوعات قرار دارند. در مقابل،

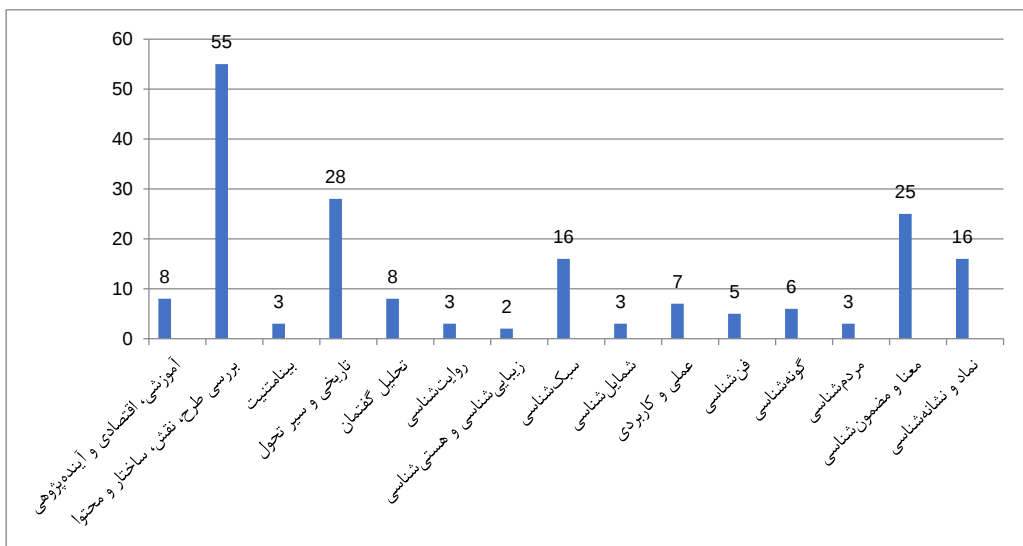

نمودار ۳: نسبت موضوعات گذشته و معاصر در پژوهش‌های نشریات منتخب (نگارندگان)

نشریات «پیکره»، «کیمیای هنر»، «مبانی نظری هنرهای تجسمی» و «مطالعات هنر اسلامی» هر کدام با ۳ موضوع، کمترین محدوده پوشش موضوعی از ۱۲ مورد را دارا هستند. سایر نشریات نیز با پوشش دادن تعداد ۴ تا ۷ مورد، در جایگاه متوسطی از این منظر قرار می‌گیرند. نمودار (۳) نسبت حضور موضوعات و صنایع دستی تاریخی به موضوعات و صنایع دستی معاصر در پژوهش‌های بررسی شده در نشریات منتخب را با برتری واضح موضوعات تاریخی با ۱۶۸ مقاله (۸۹ درصد) در حوزه صنایع دستی نشان می‌دهد.

جدول ۴: رویکردهای پژوهشی مرتبط با حوزه صنایع دستی در نشریات منتخب پژوهش (نگارندگان)

عنوان نشریه		رویکرد															
		آموزشی، اقتصادی و آینده‌پژوهی	بررسی طرح، نقش، ساختار و محتوا	بینامتنیت	تاریخی و سیر تحول	تحلیل گفتمان	روایت‌شناسی	زیبایی‌شناسی و هستی‌شناسی	سبک‌شناسی	شمال‌شناسی	عملی و کاربردی	فن‌شناسی	گونه‌شناسی	مردم‌شناسی	معنا و مضمون‌شناسی	نماد و نشانه‌شناسی	جمع
عنوان نشریه	باغ نظر	-	۱	-	۱	-	-	۲	-	-	-	-	-	۱	-	۲	۸
	پژوهش هنر	-	-	-	۱	-	-	۲	-	۱	۱	-	-	-	۱	-	۶
	پیکره	-	۵	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۲	-	۷
	جلوه هنر	۱	۳	-	۳	-	-	-	-	۲	-	-	۱	۲	-	-	۱۲
	رهپویه هنرهای تجسمی	-	۵	-	۳	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۲	۲	۱۴
	کیمیای هنر	-	-	۱	-	۲	۱	-	-	-	-	-	۱	-	۲	-	۷
	مبانی نظری هنرهای تجسمی	۱	۴	-	-	۱	-	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	۷
	مطالعات تطبیقی هنر	-	۳	۱	-	۱	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	۱	۷
	مطالعات هنر اسلامی	۲	۱	-	۵	-	-	۲	-	-	۱	-	-	-	۳	۲	۱۶
	نامه هنرهای تجسمی و کاربردی	-	۲	-	۱	-	-	-	-	-	۱	-	۱	-	۱	-	۶
	نگارینه هنر اسلامی	-	۵	-	۲	۱	-	۳	-	-	-	-	۱	-	۲	۲	۱۶
	نگره	۱	۱۰	-	۴	۱	-	۱	-	-	-	-	-	-	۵	۲	۲۶
	هنر و تمدن شرق	-	۱	-	۱	۱	-	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	۴
	هنرهای زیبا: هنرهای تجسمی	-	۶	۱	۳	-	۱	-	۳	-	۱	-	-	-	۱	۲	۱۸
	هنرهای صناعی اسلامی	۱	۷	-	۲	-	-	۱	۱	-	۱	۱	-	-	۲	۱	۱۷
	هنرهای صناعی ایران	۲	۲	-	۲	۱	-	۱	-	-	۱	۲	۲	۱	۲	۱	۱۷
	جمع	۸	۵۵	۳	۲۸	۸	۳	۲	۱۶	۴	۷	۵	۶	۳	۲۵	۱	۱۸۸
	درصد	۴/۲۵	۲۹/۳۵	۱/۵۹	۱۴/۸۹	۴/۲۵	۱/۵۹	۱/۰۶	۵۱/۸	۵۹/۱	۳/۷۳	۲/۶۵	۳/۱۹	۱/۵۹	۱۳/۲۹	۸/۵۱	۱۰۰

نمودار ۴: توزیع فراوانی رویکردهای پژوهشی مرتبط با حوزه صنایع‌دستی (نگارندگان)

جدول (۴) رویکردهای پژوهشی شناسایی شده در نشریات منتخب و نمودار (۴) نیز توزیع فراوانی آن‌ها را نشان می‌دهد. طبق نتایج، ۱۵ رویکرد پژوهشی در نشریات منتخب در حوزه صنایع‌دستی شناسایی شدند و از این میان، انتشار ۵۵ مقاله (۲۹.۲۵ درصد) با رویکرد «بررسی طرح، نقش، ساختار و محتوا» نشان از توجه ویژه پژوهشگران در نحوه بررسی و مطالعه صنایع‌دستی در نشریات منتخب دارد. نشریه «نگره» با ۱۰ مقاله بیش‌ترین آمار انتشار مقاله با این رویکرد را داراست. نشریه «هنرهای صنعتی اسلامی» با ۷ مورد در جایگاه بعدی قرار دارد. پراکندگی این موضوع در اکثر نشریات به‌جز «پژوهش هنر» و «کیمیای هنر»، نشان‌گر اهمیت این رویکرد و فرایند این مدل بررسی در مطالعات حوزه صنایع‌دستی است. از طرفی اختلاف حدوداً دوبرابری آن با مورد دوم که رویکرد «تاریخی و سیر تحول» است (۲۸ مقاله)، بر صحت موارد مطرح‌شده تأکید دارد. همان‌طور که در جدول (۴) مشاهده می‌شود، پراکندگی این رویکرد در نشریات منتخب از وضعیت مطلوبی برخوردار است و اکثر نشریات در این زمینه فعال بوده‌اند. نشریه «مطالعات هنر اسلامی» با انتشار ۵ مقاله بیش‌ترین تعداد را در رویکرد «تاریخی و سیر تحول» به خود اختصاص داده است. جایگاه بعدی متعلق به رویکرد «معنا و مضمون‌شناسی» با ۲۵ مقاله است و پراکندگی آن در بین نشریات منتخب نیز همانند مورد قبلی از جایگاه مطلوبی برخوردار بوده و اکثر نشریات این رویکرد را پوشش داده‌اند. پس از آن رویکردهای «نماد و نشانه‌شناسی» و «سبک‌شناسی» هر کدام با ثبت ۱۶ مقاله در جایگاه بعدی توجه پژوهشگران قرار گرفته‌اند. در مقابل، رویکردهای «زیبایی‌شناسی و هستی‌شناسی» با ۲ مقاله و «شمایل‌شناسی»، «مردم‌شناسی»، «روایت‌شناسی» و «بینامتنیت» هر کدام با ۳ مقاله، کم‌تر مورد توجه هستند.

طبق جدول (۴)، نشریه «هنرهای صنعتی ایران» با پوشش دادن ۱۱ مورد از ۱۵ رویکرد مذکور، بیش‌ترین تنوع رویکردی را به خود اختصاص داده است. پس از آن نیز نشریات «نگره» و «هنرهای صنعتی اسلامی» با ۹ مورد در جایگاه بعدی تنوع رویکردها قرار دارند. در مقابل، نشریات «بیکره» با ۲ مورد، و «مبانی نظری هنرهای تجسمی» و «هنر و تمدن شرق» هر کدام با ۴ مورد، کم‌ترین میزان پوشش رویکردها را داشته‌اند. سایر نشریات نیز با پوشش دادن ۵ تا ۸ مورد از ۱۵ رویکرد مذکور، در جایگاه متوسطی از این منظر قرار می‌گیرند.

جدول ۵: نسبت موضوعات و رویکردهای پژوهشی در حوزه صنایع دستی (نگارندگان)

موضوع و زمینه	رویکرد															جمع
	آموزشی، اقتصادی و آینده پژوهی	بررسی طرح، ساختار، نقش و محتوا	بینامتنیت	تاریخی و سیر تحول	تحلیل گفتمان	روایت شناسی	زیبایی شناسی و هستی شناسی	سبک شناسی	شمایل شناسی	عملی و کاربردی	فن شناسی	گونه شناسی	مردم شناسی	معنا و مضمون شناسی	نماد و نشانه شناسی	
آبگینه	-	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	۱	-	-	-	-	۲
آرایه معماری	-	۹	-	۳	-	-	-	۱	۱	-	-	۱	-	۲	۱	۱۸
پوشاک	-	۲	-	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱	-	۴
سفال و سرامیک	-	۴	-	۳	-	-	-	-	-	۱	۱	۱	-	۳	۱	۱۴
فرش و دست بافته ها	-	۶	۱	۳	۳	-	۱	۳	۱	۲	-	۱	۱	۳	۲	۲۸
کتابت و کتاب آرایی	-	۷	۱	۵	-	-	-	۴	-	-	-	-	-	۲	۱	۲۰
لاکی کاری	-	۱	-	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۲
نساجی سنتی	-	۲	-	-	-	-	-	-	-	۲	۱	-	-	-	۱	۶
نگارگری	-	۱۶	-	۱۰	۳	۳	۱	۶	۱	-	-	۱	۱	۱۰	۷	۵۹
هنرهای چوب	-	۳	-	۲	-	-	-	-	-	۲	۱	۱	-	۱	-	۱۰
هنرهای فلز	-	۳	۱	-	-	-	-	۲	-	-	-	۱	-	۲	۱	۱۰
مفاهیم جامع	۸	۱	-	-	۲	-	-	-	-	-	۱	-	۱	۱	۱	۱۵
جمع	۸	۵۵	۳	۲۸	۸	۳	۲	۱۶	۳	۷	۵	۶	۳	۲۵	۱۶	۱۸۸

جدول (۵) نسبت موضوعی و رویکردهای پژوهشی حوزه صنایع دستی در ۱۸۸ مقاله مرتبط را نشان می دهد. طبق نتایج، بالاترین تعداد با ۱۶ مقاله در مهم ترین موضوع «نگارگری» و مهم ترین رویکرد «بررسی طرح، نقش، ساختار و محتوا» ثبت شده است. این توزیع، بر تمایل پژوهشگران این حوزه به مطالعه ماهیت بصری نگارگری دلالت دارد. همان طور که مشاهده می شود موضوع نگارگری از پراکندگی مناسبی در ارتباط با رویکردها برخوردار است و از ۱۵ رویکرد موجود، ۱۱ رویکرد در موضوع نگارگری مورد استفاده پژوهشگران بوده اند. از طرفی پراکندگی آماری مناسب در ستون مربوط به «بررسی طرح، نقش، ساختار و محتوا»، نشان از کاربرد این رویکرد در تمامی زمینه ها و موضوعات پژوهشی دارد. به بیان دیگر، در تمامی ۱۲ موضوع شناسایی شده، حداقل ۱ مقاله با رویکرد «بررسی طرح، نقش، ساختار و محتوا» انجام شده است. از طرفی موضوعات «فرش و دست بافته ها» و «کتابت و کتاب آرایی» به عنوان موضوعات مطرح جایگاه های دوم و سوم نیز در رویکرد «بررسی طرح، نقش، ساختار و محتوا» بیش ترین تعداد مقاله را دارا هستند. علاوه بر این، آرایه های معماری با ۹ مقاله جایگاه مهمی در استفاده و کاربرد این رویکرد پژوهشی داراست.

رویکردهای «تاریخی و سیر تحول» و همچنین «معنا و مضمون شناسی» که به عنوان دومین و سومین رویکردهای مطرح در پژوهش های صنایع دستی شناسایی شده اند، هر کدام با ثبت ۱۰ مقاله در موضوع «نگارگری»، قابل توجه هستند. علاوه بر این، رویکردهای «سبک شناسی» و «نماد و نشانه شناسی» که به صورت مشترک به عنوان چهارمین رویکرد شناخته می شوند، به ترتیب با ۶ و ۷ مقاله در زمینه «نگارگری» بر اهمیت این موضوع تأکید داشته اند. بر این اساس در هر چهار رویکرد اول، مهم ترین موضوع که «نگارگری» است نمود و ظهور قابل توجهی پیدا کرده است. پس از آن ۵ مقاله با این رویکرد در زمینه و موضوع «کتابت و کتاب آرایی» منتشر شده است.

جدول ۶: روش پژوهش در مقالات حوزه صنایع دستی (نگارندگان)

روش پژوهش											
تعداد	نوع			جمع آوری داده			تحلیل				
	ترکیبی	کمی	کیفی	کتابخانه‌ای	کتابخانه‌ای میدانی	میدانی	اکتشافی	تحلیل محتوا	تحلیلی	تطبیقی	توصیفی
۷	۱	۱۸۰	۱۴۱	۴۳	۴	۱	۲	۸	۱	۱۳۴	۴۲
جمع	۱۸۸			۱۸۸			۱۸۸				

جدول (۶) نمایان‌گر روش‌های پژوهشی به کار رفته در مقالات حوزه صنایع دستی است و اطلاعات مرتبط با نوع روش پژوهش، شیوه جمع‌آوری داده‌ها و رویکردهای تحلیل داده را ارائه می‌دهد. جدول بالا به وضوح نشان می‌دهد که عمده پژوهش‌های این حوزه از روش کیفی استفاده کرده‌اند و همچنین ضعف موجود در استفاده از پژوهش‌های ترکیبی و کمی را بیان می‌کند که نکته قابل تأملی است. از طرفی عمده‌ترین روش جمع‌آوری داده به شیوه کتابخانه‌ای است که نشان می‌دهد پژوهش‌ها عمدتاً بر منابع موجود، متون تاریخی و پژوهش‌های گذشته استوار بوده‌اند. تنها ۴ پژوهش از داده‌های صرفاً میدانی استفاده کرده‌اند. این مسئله کمبود تحقیقاتی را نشان می‌دهد که به صورت مستقیم با هنرمندان، صنعتگران، یا جوامع محلی تعامل دارند. بیش‌تر تحلیل‌ها نیز به روش توصیفی - تحلیلی انجام شده‌اند که به نوعی شیوه غالب و متداول در تحقیقات هنری محسوب می‌شود.

۵. بحث

تحلیل آماری نشریات منتخب در حوزه صنایع دستی در سال ۱۴۰۱ نشان‌دهنده غنای محتوایی و تنوع موضوعی این آثار است. با بررسی ۱۶ نشریه تخصصی و ۶۱۱ مقاله منتشرشده، مشخص شد که ۱۸۸ مقاله (۳۰.۷۶ درصد) با ۱۲ موضوع و زمینه و همچنین ۱۵ رویکرد پژوهشی به صنایع دستی اختصاص یافته‌اند. این داده‌ها نشان‌دهنده توجه فزاینده به حوزه صنایع دستی در فضای علمی و پژوهشی کشور است و نمایان‌گر ظرفیت‌های پژوهشی این حوزه است. جدول (۱) به وضوح نشان می‌دهد که نشریات مختلف دارای سهم‌های متفاوتی از مقالات مرتبط هستند. نشریه «نگره» با ۲۶ مقاله، بیش‌ترین تعداد مقالات مرتبط با صنایع دستی را داراست و این در حالی است که با در نظر گرفتن نسبت تعداد کل مقالات چاپ‌شده و مقالات مرتبط، نمایان می‌شود که نشریات «هنرهای صناعی اسلامی» و «هنرهای صناعی ایران» هر کدام با ۷۰ درصد سهم بیش‌تری در این زمینه دارند که به دلیل تمرکز تخصصی و سیاست‌های انتشار خود، نقش تعیین‌کننده‌ای در ترویج و توسعه علمی صنایع دستی دارند. به طور کلی نتایج پژوهش حاضر تصویری جامع اما چندوجهی از وضعیت فعلی پژوهش‌های این حوزه ارائه می‌دهد. نتایج نشان‌دهنده قوت‌ها و فرصت‌ها در کنار ضعف‌ها و چالش‌های ساختاری و محتوایی است. در ادامه، بحث با تحلیل جامع‌تر هر جنبه از داده‌ها دنبال می‌شود:

(۱) تمرکز نامتوازن بر موضوعات پژوهشی

یکی از برجسته‌ترین نتایج تحلیل، توزیع نامتوازن موضوعات پژوهشی است. در حالی که «نگارگری» (با ۳۱.۳۸ درصد) و «فرش و دست‌بافته‌ها» (با ۱۴.۸۹ درصد) دو حوزه اصلی مورد توجه پژوهشگران هستند، موضوعاتی نظیر «آبگینه» و «لاکی‌کاری» تنها سهمی معادل ۱.۰۶ درصد از پژوهش‌ها دارند. این عدم توازن می‌تواند دلایل مختلفی داشته باشد: الف) جذابیت تاریخی و هنری: نگارگری و فرش به دلیل غنای بصری و ارتباط تنگاتنگ با هویت فرهنگی و ملی، همواره مورد توجه بیش‌تری قرار گرفته‌اند. ب) کمبود منابع در دسترس: موضوعاتی نظیر آبگینه و لاکی‌کاری ممکن است به دلیل کمبود منابع مکتوب، دسترسی دشوار به آثار موجود یا دانش ناکافی پژوهشگران، کمتر بررسی شده باشند. ج) تمرکز سنتی پژوهشگران: پژوهش‌ها عموماً بر حوزه‌هایی متمرکز هستند که به لحاظ تاریخی جایگاه برجسته‌ای در هنر ایرانی دارند، اما این تمرکز می‌تواند موجب غفلت از موضوعات نوظهور یا کمتر شناخته‌شده شود.

۲) غلبه موضوعات تاریخی بر موضوعات معاصر

نمودار (۳) نشان‌گر نسبت موضوعات تاریخی به معاصر و حاکی از اولویت مباحث تاریخی است. در حالی که این رویکرد برای حفاظت و بازشناسی میراث فرهنگی ارزش‌مند است، از جنبه‌های نوآورانه و معاصر صنایع‌دستی غفلت شده‌است: الف) فقدان پژوهش در زمینه نوآوری‌های معاصر: موضوعاتی مانند اقتصاد خلاق، بازاریابی دیجیتال، یا تأثیر فناوری‌های نوین بر صنایع‌دستی به‌ندرت مورد بررسی قرار گرفته‌اند. ب) عدم توجه به کاربردپذیری: کمبود پژوهش‌های کاربردی می‌تواند توانایی این مطالعات را برای پاسخ‌گویی به نیازهای روز کاهش دهد.

۳) رویکردهای غالب و متناسب با موضوعات و روش‌ها

انتشار ۵۵ مقاله با رویکرد «بررسی طرح، نقش، ساختار و محتوا»، ۲۸ مقاله با رویکرد «تاریخی و سیر تحول» و ۲۵ مقاله با رویکرد «معنا و مضمون‌شناسی»، تأمل‌برانگیز است و از کمبود توجه به سایر رویکردها نشان دارد. اما استفاده از این رویکردها با اتخاذ موضوعات و زمینه‌های عمدتاً تاریخی و همچنین روش‌های عمدتاً توصیفی و کتابخانه‌ای، هم‌خوانی مناسبی دارد. بر این اساس، تغییر و تنوع در موضوعات و روش‌ها، به‌خودی‌خود سبب توجه به رویکردهایی از جمله اقتصادی و کارآفرینی، آموزشی، فناوری، تولید، کاربردی و توسعه‌ای خواهد شد که از نیازهای معاصر حوزه صنایع‌دستی هستند.

۴) غالب‌بودن روش‌های کیفی و وابستگی به داده‌های کتابخانه‌ای

روش کیفی با ۱۸۰ مقاله و سهم ۹۵.۷۴ درصد، روش اصلی پژوهشگران در این حوزه بوده‌است. تأکید بر روش کیفی، اگرچه برای مطالعات فرهنگی و هنری ضروری است، اما جنبه‌های دیگر را نادیده می‌گیرد: الف) غفلت از سنجش‌های کمی: تنها ۱ پژوهش از روش کمی بهره برده‌است که نشان‌دهنده عدم استفاده از ابزارهای آماری، مدل‌سازی و تحلیل داده‌محور برای مسائل اقتصادی، اجتماعی، یا فنی صنایع‌دستی است. ب) نبود تعامل میدانی: تنها ۴ پژوهش با روش‌های صرفاً میدانی انجام شده‌اند که نشان‌دهنده فاصله پژوهش‌ها از فرایندهای تولیدی، دانش بومی، و ارتباط با صنعتگران فعال است.

۵) استفاده غالب از روش‌های توصیفی - تحلیلی و محدودیت در تنوع رویکردها

روش توصیفی - تحلیلی با ۱۳۴ مقاله (۷۱.۲۸ درصد) متداول‌ترین روش تحلیل داده‌ها در پژوهش‌های مورد بررسی است. این شیوه، هرچند به‌طور مؤثر به توصیف و تفسیر متون و آثار هنری می‌پردازد، اما رویکردهای نوین و خلاقانه کم‌تر مورد استفاده قرار گرفته‌اند: الف) روش‌های مدرن تحلیل محتوا و اکتشافی: با سهم بسیار محدود (۲ و ۱ مقاله)، نشان‌دهنده ضعف در بهره‌گیری از ابزارهای داده‌محور برای شناسایی الگوهای پنهان یا مقایسه تطبیقی بین آثار است. ب) ضعف در تحلیل میان‌رشته‌ای: بهره‌گیری اندک از رویکردهای ترکیبی و چندوجهی می‌تواند غنای مطالعات این حوزه را کاهش دهد.

۶. نتیجه‌گیری

پژوهش‌های حوزه صنایع‌دستی نمایان‌گر غنای فرهنگی و هنری این حوزه است، اما برای پاسخ‌گویی به نیازهای روزافزون، باید تغییراتی اساسی در موضوع و رویکردها و روش‌شناسی پژوهشی انجام گیرد. در این راستا، نتایج زیر قابل تأمل است: ۱) تقویت موضوعات کم‌تر بررسی‌شده: تخصیص پژوهش‌های بیش‌تر به حوزه‌هایی چون آبگینه، لاک‌کاری، و نساجی سنتی توسط پژوهشگران، می‌تواند تنوع موضوعی این حوزه را افزایش دهد. ترغیب پژوهشگران به کشف حوزه‌های کم‌تر شناخته‌شده، مانند تأثیر صنایع‌دستی در توسعه پایدار، اقتصاد خلاق، فناوری‌های مدرن، توسعه گردشگری و ... ضروری است. ۲) گسترش روش‌های کمی و ترکیبی: استفاده از روش‌های کمی و ترکیبی، به‌ویژه در پژوهش‌های اقتصادی یا اجتماعی، می‌تواند بینش‌های عمیق‌تر و کاربردی‌تری را ایجاد کند. بر این اساس، به‌کارگیری تحلیل‌های داده‌محور (مانند داده‌کاوی و مدل‌سازی آماری) برای ارزیابی تأثیر صنایع‌دستی در اقتصاد محلی و جهانی ضروری است. ۳) تعامل نزدیک‌تر با صنعتگران و جامعه: انجام پژوهش‌های میدانی و مشارکتی، با تمرکز بر تعامل مستقیم با هنرمندان و صنعتگران، به تقویت دانش بومی کمک می‌کند. مستندسازی مهارت‌ها و دانش بومی، به‌ویژه در حوزه‌های در معرض فراموشی، باید از اولویت‌های پژوهشی باشد. ۴) توجه بیش‌تر به موضوعات معاصر: بررسی تأثیر فناوری‌های نوین، طراحی صنعتی، و بازاریابی دیجیتال بر صنایع‌دستی می‌تواند پژوهش‌ها را به حوزه‌های نوظهور متصل

کند. در نهایت باید بیان کرد که اگرچه پژوهش‌های قابل توجهی در خصوص صنایع‌دستی در سال ۱۴۰۱ انجام شده‌است، اما این مطالعات اغلب به گذشته این هنرها و جنبه‌های توصیفی محدود مانده‌اند. به‌ویژه در زمینه‌هایی مانند فناوری‌های نوین، دیجیتال‌سازی، و پایداری محیط‌زیستی که در سطح جهانی مورد توجه قرار دارند، هنوز پژوهش‌های عمیق و گسترده‌ای در ایران انجام نشده‌است.

پی‌نوشت‌ها:

۱. سامانه نشریات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به نشانی <https://journals.msrt.ir/>

2. Quantitative Content Analysis

3. Bernard Berelson

منابع

ترابی، محسن، و فتحی، محمدرضا. (۱۴۰۱). تحلیل مقاله‌های پژوهشی گردشگری در ایران. مطالعات اجتماعی گردشگری، ۱۹ (۱۰)،

Doi: 10.52547/journalitor.36280.10.19.277 ۳۰۲-۲۷۷

تیرگر، آرام، و سمائی، سید احسان. (۱۳۹۵). تجزیه و تحلیل نظام‌مند یک دهه پژوهش‌های حوزه سلامت کار در ایران. مهندسی بهداشت

حرفه‌ای، ۳ (۲)، ۴-۵۵. Doi: 10.21859/johe-03027

شاه‌حسینی، حبیب، خدانی، نادیا، و کوره‌پز، رعنا. (۱۴۰۱). ارزیابی سیستماتیک مقالات معماری مجلات علمی-پژوهشی ایران و انتشارات

(Elsevier). باغ نظر، شماره ۱۱۵، ۵-۲۰. Doi: 10.22034/bagh.2022.323996.5092

شفیعی‌ثابت، ناصر، و صدیقی، صابر. (۱۳۹۷). نقد و بررسی پژوهش‌های جغرافیایی (با تأکید بر پژوهش‌های جغرافیای روستایی).

پژوهش‌های روستائی، ۹ (۳)، ۴۱۲-۴۲۹. Doi: 10.22059/jrur.2018.236430.1132

عابدینی بلترک، میمنت، منصوری، سیروس، باقری، ستار، اسدینا، مهین، و میرزا آقایی، مهدی. (۱۳۹۵). بررسی تطبیقی رویکردهای

پژوهش در مجلات علوم‌پزشکی. پژوهش در آموزش علوم پزشکی، ۸ (۱)، ۶۵-۷۱. Doi: 10.18869/acadpub.rme.8.1.65

عبدالله‌پور، الهام. (۱۴۰۰). تحلیل محتوایی و استنادی مقالات فصلنامه پیکره. پیکره، شماره ۲۶، ۸۲-۹۰. Doi:

10.22055/PYK.2022.17572

فاضلی، نعمت‌اله. (۱۳۷۶). آموزش، تحقیق، ترویج: تحلیل محتوای نامه علوم اجتماعی. نامه پژوهش، شماره (۱-۲)، ۹۹-۱۱۲.

فیزایی، بهمن، سامانیان، ساسان، و حاجی‌محمدی، اصغر. (۱۳۹۸). بررسی توصیفی مقالات تطبیقی در نشریه هنرهای تجسمی (هنرهای

زیبا سابق) از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶ شمسی. هنرهای زیبا: هنرهای تجسمی، ۲۴ (۳)، ۱۱۵-۱۲۲. Doi:

10.22059/jfava.2019.272065.666146

قائدی، محمدرضا، و گلشنی، علیرضا. (۱۳۹۵). روش تحلیل محتوا، از کمی‌گرایی تا کیفی‌گرایی. فصلنامه روش‌ها و مدل‌های روانشناختی،

شماره ۲۳، ۵۷-۸۲. Dor: 20.1001.1.22285516.1395.7.23.4.4

گودرزی، مهدی، خطیبی، عبدالنبی، و خلیل‌زاده، نیلوفر. (۱۳۹۳). تحلیل فعالیت‌های پژوهشی انجام‌شده در حوزه مالکیت فکری ایران.

مدیریت توسعه فناوری، ۴ (۲)، ۱۳۵-۱۵۸. Doi: 10.22104/jtdm.2016.224

مهربانی، حسین، و غلامی جعفری، رضا. (۱۳۹۶). بررسی تحلیلی پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه حسابرسی در ایران. دانش حسابرسی،

شماره ۶۶، ۲۴۱-۲۱۷. Doi: 10.22104/jtdm.2016.224

Holgado, A. G., Pablos, S. M., & Peñalvo, F. J. G. (2020). Guidelines for Performing Systematic Research Projects Reviews. *IJIMAI*, 6 (2), 136-144.

A Systematic Review of Scientific Research on Iranian Handicrafts in 2022: Topics, Approaches, and Methodology

Hossein Norouzi Ghara Gheshlagh

Assistant Professor, Department of Handicrafts, Arak University, Arak, Iran (Corresponding Author)/
h-norouzi@araku.ac.ir

Somaye Salehi

Instructor, Department of Carpet, Arak University, Arak, Iran/ s-salehi@araku.ac.ir

Ehsan Moradi Senejani

Instructor, Department of Graphic Design, Arak University, Arak, Iran/ e-moradi@araku.ac.ir

Received: 26/12/2024

Accepted: 10/03/2025

Introduction

Iranian handicrafts, due to their unparalleled diversity and richness, hold a prominent position among global cultural heritage and are recognized as symbols of Iranian civilization on the international stage. Consequently, this field occupies a special place in the country's scientific and research productions. However, the multifaceted and dynamic nature of this domain necessitates it to be studied from various perspectives ranging from a historical approach to aesthetic, economics, or technological ones. To achieve this end and to identify strengths and weaknesses of previous research in this field, they must be reviewed and analyzed. Accordingly, this study aims to provide a comprehensive overview of the status of scientific articles on Iranian handicrafts by conducting a content analysis of 188 related articles from sixteen reputable scientific journals registered in the Journal System of the Ministry of Science in 2022. By focusing on the published articles, this study attempts to evaluate the topics, research approaches, and the methodologies of the studies in this field.

Research Method

This study is quantitative and conducted using a descriptive-analytical approach. The statistical population includes journals approved by the Ministry of Science, Research, and Technology in the art subgroup. Purposeful sampling was used, with the following criteria for journal selection: 1) they must be specialized in the field of art (specialized journals related to architecture and urban planning were excluded from the review); 2) they must have been indexed in the journal system of the Ministry of Science for at least five years; 3) articles for the year 2022 must be fully published and accessible. Based on these criteria, sixteen journals were identified. Subsequently, to identify the articles related to the field of handicrafts, the titles, abstracts, introductions, and methodologies of each article were studied. Ultimately, 188 articles were selected for the analysis. Data were analyzed using a coding sheet designed based on the indicators of topic, research approach, and research method.

Research Findings

Out of 611 published articles, 188 (30.76%) were dedicated to handicrafts. The *Negareh* journal had the highest number of articles related to handicrafts, with 26 articles. However, considering the ratio of the total number of published articles to related articles, the journals of *Islamic Crafts* and *the Journal of Iranian Handicrafts Studies* had the highest share in this field, each with 70%.

In terms of topics, 12 research themes were identified: miniature painting with 59 articles (31.38%) and Carpets and textiles with 28 articles (14.89%) received the most attention, while just two articles (1.06%) dealt with glassware and lacquerwork, the lowest share. Historical topics (89%)

بررسی نظام‌مند
پژوهش‌های علمی حوزه
صنایع دستی ایران در...
حسین نوروزی قره‌قشلاقی و
همکاران، ۲۰۸۱۹۳

dominated contemporary topics, and *Journal of Iranian Handicrafts Studies* covered the widest variety of topics with 10 categories.

Regarding research approaches, fifteen approaches were identified. The analytical approach analyzing designs, patterns, structures, and content had the highest frequency with 55 articles, followed by historical and evolutionary analysis with 28 and meaning and semantic analyses with 25 articles. The *Journal of Iranian Handicrafts Studies* showed the greatest diversity in research approaches, covering 11 approaches.

The research methodologies were predominantly qualitative (95.74%), descriptive-analytical (71.28%), and based on library resources. Only one article employed a quantitative method, and four articles used field data. Overall, the findings provide a comprehensive yet multifaceted view of the current state of research in this field:

1. Imbalanced focus on research topics: miniature paintings and carpets and textiles versus glassware and lacquerwork.

2. Dominance of historical topics over contemporary ones: while this approach is valuable for preserving and recognizing cultural heritage, it overlooks the innovative and contemporary aspects of handicrafts.

3. Dominant approaches aligned with topics and methods: The publication of 55 articles with a focus on design, pattern, structure, and content analyses, 28 articles with a historical and evolutionary approach, and 25 with a meaning and semantic analyses is noteworthy, and the use of these approaches aligns with predominantly historical topics and descriptive-library methods.

4. Predominance of qualitative methods and reliance on library data: qualitative methods with 180 articles were the main approach deployed by the researchers in this field. Although an emphasis on qualitative methods is essential for cultural and artistic studies, other aspects are neglected.

5. Predominance of descriptive-analytical methods and limited diversity in approaches: the descriptive-analytical method with 134 articles is the most common for data analysis. Although this approach effectively describes and interprets texts and artworks, innovative and creative approaches were rarely used.

Conclusion

Research in the field of handicrafts reflects the cultural and artistic richness of this domain. However, to meet the growing needs, fundamental changes in topics, approaches, and research methodologies are required. In this regard, the following results are noteworthy: 1) strengthening under-researched topics; that is, allocating more studies to areas such as glassware, lacquerwork, and traditional textiles can enhance the thematic diversity of this field. Encouraging researchers to explore less-known areas such as the impact of handicrafts on sustainable development, the creative economy, modern technologies, and tourism development, is essential. 2) Expanding quantitative and mixed methods: utilizing quantitative and mixed methods, especially in economic or social research, can provide deeper and more practical insights. 3) Closer interaction with artisans and the community: conducting field and participatory research that focus on the direct interaction existing between artists and craftsmen can enhance indigenous knowledge. 4) Greater attention to contemporary topics: exploring the impact of new technologies, industrial design, and digital marketing on handicrafts can connect research to emerging areas.

Keywords: Handicrafts, Research analysis, Scientific journals, Topics, Research approach, Methodology.

References

- Abdollahpour, E. (2022). Content and citation analysis of articles in Paykareh Scientific Quarterly. *Paykareh*, No. 26, 82-90. Doi: 10.22055/pyk.2022.17572 [In Persian].
- Abedini-Baltork, M., Mansoori, S., Bagheri, S., Asadnia, M., & Mirza-aghaee, M. (2016). A Comparative study to research approaches in Iranian medical journals. *Research in Medical Education*, 8 (1), 65-71. Doi: 10.18869/acadpub.rme.8.1.65 [In Persian].
- Fazeli, N. (1997). Education, research, dissemination: Content analysis of the Social Sciences Letter. *Research Letter*, No. (1-2), 99-112 [In Persian].
- Feizabi, B., Samanian, S., & Haji Mohammadi, A. (2019). A descriptive study of comparative articles in the visual arts magazine (ex-fine arts) from 2011 to 2017. *Fine Arts: Visual Arts*, 24 (3), 115-122. Doi: 10.22059/jfava.2019.272065.666146 [In Persian].
- Ghaedi, M. R., & Golshani, A. (2016). Content analysis method: from quantity-orientation to quality-orientation. *Psychological Models and Methods*. No. 23, 57-82. Doi: 20.1001.1.22285516.1395.7.23.4.4 [In Persian].
- Goudarzi, M., Khatibi, A., & Khalilzadeh, N. (2014). Analysis of the research activities conducted in the field of intellectual property in Iran. *Technology Development Management*, 2 (4), 135-158. Doi: 10.22104/jtdm.2016.224 [In Persian].
- Holgado, A. G., Pablos, S. M., & Peñalvo, F. J. G. (2020). Guidelines for Performing Systematic Research Projects Reviews. *IJIMAI*, 6 (2), 136-144.
- Mehrabani, H., & Gholami Jamkarani, R. (2017). Analytical review of research on auditing in Iran. *Audit science*, No. 66, 217-241. Doi: 10.22104/jtdm.2016.224 [In Persian].
- Shafiei Sabet, N., & Sedighi, S. (2018). Pathology of geographical research (with an emphasis on rural geography research). *Rural Research*, 9 (3), 412-429. Doi: 10.22059/jrur.2018.236430.1132 [In Persian].
- Shahhoseini, H., Khandani, N., & Kurehpaz, R. (2022). A Systematic assessment of architectural studies in Iranian scientific and Elsevier (q1) journals. *Bagh-e Nazar*, No. 115, 5-20. Doi: 10.22034/bagh.2022.323996.5092 [In Persian].
- Tirgar, A., & Samaei, S. E. (2016). Systematic analysis of a decade of occupational health research in Iran. *Occupational Hygiene Engineering*, 3 (2), 47-55. Doi: 10.21859/johe-03027 [In Persian].
- Torabi, M., & Fathi, M. R. (2022). Analysis of tourism research articles in Iran. *Social Studies in Tourism*, 19 (10), 277-302. Doi: 10.52547/journalitor.36280.10.19.277 [In Persian].